

Net uit: Het negerboek

Het negerboek, van Lawrence Hill, vertaald door **Ine Willems**, uitgegeven bij [Ailantus](#) (oorspronkelijke titel: *The Book of Negroes*; zie ook het filmpje van Harper Collins op [YouTube](#)).

Aminata Diallo, dochter van een vroedvrouw en een edelsmid, is elf wanneer ze op het pad buiten Bayo wordt ontvoerd door slavenhandelaren. Drie maanden lang loopt ze in een gestaag groeiende keten van gevangengenomen negers naar de kust om daar gebrandmerkt te worden en verscheept naar de Amerikaanse koloniën. De verschrikkingen van het slavenschip, de slavenmarkt van Charles Town en de daaropvolgende jaren van slavernij – eerst op een indigoplantage, dan in het huishouden van de joodse indigo-inspecteur Solomon Lindo, die het woord ‘slaaf’ bij voorkeur mijdt en zijn slaven in plaats daarvan ‘bedienden’ noemt – beleeft de lezer door haar ogen in een relaas dat onvermijdelijk doet denken aan *The Known World* van Edward P. Jones (in 2005 bij Querido verschenen als *De bekende wereld*, vertaald door Marian Lameris).

‘En dat, begreep ik, betekende het om slaaf te zijn: je verleden deed er niet toe, in het heden was je onzichtbaar en je had geen zeggenschap over je toekomst.’

Abolitionisten

Wanneer Aminata Lindo op zijn zakenreis naar New York vergezelt, weet ze te ontsnappen. Het feit dat ze heeft leren lezen en schrijven en zich het vak van vroedvrouw heeft eigengemaakt, is haar redding: tijdens de Amerikaanse Revolutie helpt ze de liefjes van Britse officieren bij hun bevallingen, en ze wordt ingehuurd als klerk wanneer de Britten hun zoveelste belofte aan de negerbevolking lijken te houden. Iedere vrije neger die minstens een jaar achter Britse linies heeft gewerkt, krijgt een overtocht aangeboden naar de vrije kolonie Nova Scotia, en hectaren eigen land. En al die negers moeten worden geregistreerd in [The Book of Negroes](#). Haar vastbeslotenheid om terug te keren naar haar geboortedorp houdt haar op de been en zal haar uiteindelijk van Nova Scotia naar Freetown voeren en vandaar naar de abolitionisten in Londen.

Drinking Gourd

Het boek leverde schoolvoorbeelden van vertaalproblemen: nog in Afrika kijkt Aminata op naar de sterren, waar ze de *Drinking Gourd* ziet glinsteren, bij ons beter bekend als het steelpannetje of de Grote Beer. Nog afgezien van het feit dat beren in Afrika nooit vrij voorhanden zijn geweest en dat steelpannetjes dat in die tijd evenmin waren, dragen die twee woorden, Drinking Gourd, een culturele lading mee die eenvoudigweg niet kan of mag worden wegvertaald: zie <http://www.followthedrinkinggourd.org/>. En wat doe je met het Gullah, de negertaal in het Diepe Zuiden, die expliciet aan bod komt? De vraag hoe je *master* vertaalt, is in vergelijking daarmee gemakkelijk. Maar het meest voor de hand liggende probleem heb ik nog niet genoemd, namelijk: welke woorden gebruik je om de leden van de zwarte bevolking aan te duiden: neger, zwarte man of vrouw, zwarten?

De oplossing voor de Drinking Gourd is niet moeders mooiste, maar levert wel een aardige anekdote op. Als vertaler doorloop je alle stadia: via vluchtroute langs kalebas naar pollepel, en van Afrikaanse sterrenbeeldbenamingen en steelpan naar de Beer. En bij een visioen van Winnie de Poeh die zijn poot in een honingpot met een curieuze steel steekt, houdt het op. Verslagen schrijf je: '[...] de Waterkruik met zijn glinsterende handvat, de Drinking Gourd, zoals ik later zou leren.' Een noodoplossing. Het kán: Aminata kijkt namelijk als oude dame terug op haar leven en vertelt dit hele verhaal. Ook de redacteur piekert erover. Ze hakt de knoop door, en wanneer je dagen nadien, de Dag Dat Het Boek Bij De Drukker Ligt, samen het glas heft op de voltooiing van het project, vertelt ze haar oplossing...: 'steelpan met zijn glinsterende handvat, de Drinking Gourd, zoals...' enzovoort. Haar reactievermogen en daadkracht zijn echter subliem: ze graait haar mobieltje uit haar tas, toetst fluks en feilloos een telefoonnummer in en draait de zaak terug naar 'waterkruik'.

Raciale spanning

Het voert te ver om uit te leggen wat ik met het Gullah heb gedaan; laat ik volstaan met te zeggen dat het een plaats heeft gekregen. De directe rede tussen slaven onderling heb ik gewoon Nederlands gehouden, met hier en daar kleurwoorden: *honey chile*, *Massa*. En omdat ik het slavenengels in de vertaling grotendeels verloren moest geven, heb ik daarnaast het 'Master' van de brontekst opgesplitst: *Master* voor de verteller en voor de blanken, en *Massa* voor de slaven in de directe rede met hun eigenaren. Het *boy* dat in de brontekst vanzelfsprekend met enige regelmaat terugkomt, heb ik in de vertaling welgeteld drie keer laten staan: alle drie de keren bij een moment van hoogopgelopen raciale spanning.

En raciale spanning was onderdeel van het vertaalproces: in de brontekst refereerde Aminata slechts één keer aan zichzelf met het tegenwoordig politiek correcte *black woman* en 25 keer aan andere... mensen-met-een-diep-donkere-huidskleur met *black* of *blacks*. Doorgaans, ik meen 458 keer, gebruikte ze echter *negro*, een woord dat de gemoeieren in de VS zodanig op tilt doet slaan dat de titel van de Amerikaanse uitgave niet *The Book of Negroes* is, zoals het historische document waarop de roman is gebaseerd, maar *Someone Knows My Name*. Maar goed, wie uit de precieze telling opmaakt dat het Nederlands een punt van discussie heeft gevormd, heeft gelijk.

Boekvertalers

Over het vak, de vertaler, de wereld en het boek

<http://www.boekvertalers.nl>

Wat is beledigender als niets neutraal is: 'neger' of 'zwarte'? Het Middelnederlands woordenboek gaf aan dat in de achttiende eeuw 'neger' wel degelijk nog een neutrale term was, reden voor mij om het door Lawrence Hill gekozen *negro* ook simpelweg met 'neger' te vertalen.